

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ВНЗ «Університет економіки та
права «КРОК»

д.е.н., професору Алькемі Віктору
Григоровичу,
вул. Табірна, 30-32, Київ, 03113

ВІДГУК

офіційного опонента – доцента кафедри трудових ресурсів та підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування, кандидата економічних наук,
доцента **Олійник Олени Олександрівни** на дисертаційну роботу Баннікова Петра Олександровича «Ефективність діяльності підприємств з позицій концепції ESG», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження є безперечно актуальною та своєчасною як з наукової, так і з практичної точок зору. У сучасних умовах глобальної трансформації економічних систем, посилення вимог до корпоративної соціальної відповідальності, інтеграції принципів сталого розвитку у корпоративне управління та формування нових стандартів ведення підприємницької діяльності концепція ESG набуває статусу одного з ключових факторів забезпечення довгострокової конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та економічної ефективності підприємств.

Особливої значущості досліджувана проблематика набуває в умовах повоєнного відновлення України, коли перед вітчизняними підприємствами постають завдання не лише відновлення виробничого потенціалу, а й переходу до нової моделі розвитку, яка відповідає сучасним європейським вимогам у сфері корпоративного управління, екологічної безпеки,

корпоративної соціальної відповідальності та прозорості ведення бізнесу. Інтеграція ESG-принципів у систему управління підприємствами є важливою передумовою підвищення ефективності використання ресурсів, зміцнення довіри інвесторів, розвитку людського капіталу, забезпечення стійкості бізнес-моделей та формування довгострокових конкурентних переваг.

Відтак, актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і повністю відповідає сучасним потребам розвитку економічної науки та практики управління підприємствами в умовах реалізації Цілей сталого розвитку, євроінтеграційних процесів та післявоєнного відновлення України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до пріоритетних напрямів наукової діяльності Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» у межах комплексної науково-дослідної роботи «Науково-методичні засади реалізації сучасних концепцій та технологій управління підприємствами, установами та організаціями в умовах економічного відновлення і глобалізованого розвитку» (державний реєстраційний номер 0122U201378). Тематика дисертації повною мірою відповідає меті та завданням зазначеної науково-дослідної роботи, оскільки спрямована на розвиток теоретико-методичних засад управління підприємствами в умовах сучасних економічних трансформацій, обґрунтування механізмів інтеграції ESG-принципів у систему корпоративного управління та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності підприємств. Такий зв'язок свідчить про логічну інтегрованість дисертаційного дослідження в тематику наукової роботи закладу вищої освіти та його відповідність актуальним напрямам розвитку економічної науки.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та науковими публікаціями здобувача

дозволяє стверджувати, що сформульовані у дослідженні наукові положення, висновки та практичні рекомендації характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості, логічної послідовності, достовірності та практичної спрямованості. Дисертація вирізняється комплексним підходом до дослідження проблеми забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств на основі інтеграції ESG-принципів у систему корпоративного управління, що дозволило автору отримати науково аргументовані результати, які мають теоретичне та прикладне значення.

Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, концепції сталого розвитку, корпоративної соціальної відповідальності, сучасних концепцій ESG-управління, корпоративного менеджменту, комплаєнсу, циркулярної економіки та ощадливого виробництва. Методологічний базис роботи сформовано на основі сучасних наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, які присвячені питанням забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств, інтеграції ESG-принципів у корпоративне управління, оцінювання нефінансових результатів діяльності, розвитку корпоративної культури.

Теоретико-методологічна основа дисертації є внутрішньо узгодженою із поставленою метою, визначеними завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Послідовність викладення матеріалу, логіка проведеного дослідження та зміст отриманих результатів свідчать про цілісність авторської наукової концепції щодо підвищення економічної ефективності діяльності підприємств шляхом інтеграції екологічних, соціальних та управлінських компонентів ESG у систему корпоративного управління.

Для досягнення поставленої мети автором використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, адекватних предмету та завданням дисертаційної роботи. Застосування порівняльного, структурно-динамічного, системного, індикативного, багатокритеріального, статистичного, кореляційного аналізу, експертного

оцінювання, методів наукового абстрагування, синтезу та графічної візуалізації забезпечило належний рівень достовірності отриманих результатів.

Достатній рівень достовірності отриманих результатів забезпечено використанням широкої інформаційної бази дослідження, до якої увійшли матеріали міжнародних організацій, міжнародних ESG-рейтингів, офіційна фінансова та нефінансова звітність провідних міжнародних компаній, статистичні дані, результати діяльності корпорації CRH, а також власні аналітичні розрахунки автора. Використання різнопланових інформаційних джерел дозволило провести комплексний аналіз взаємозв'язку між ESG-практиками та економічною ефективністю діяльності підприємств.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації пройшли належну апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях, а результати дослідження опубліковано у фахових наукових виданнях.

Наукові результати, винесені на захист, є самостійними авторськими розробками. Особистий внесок здобувача чітко простежується у сформульованих положеннях наукової новизни, розроблених методичних підходах, моделях, механізмах та практичних рекомендаціях. Використання результатів спільних наукових праць здійснено з дотриманням принципів академічної доброчесності та лише в частині, що належить автору особисто.

Загалом наведене дозволяє зробити висновок, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є достатньо обґрунтованими, достовірними та мають вагоме теоретичне і практичне значення. Використання сучасного методичного інструментарію, комплексної емпіричної бази дослідження, логічна послідовність наукового пошуку та належна апробація результатів підтверджують високий рівень достовірності отриманих автором наукових результатів.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у вирішенні

актуального наукового завдання, що полягає у поглибленні та вдосконаленні теоретико-методологічних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності підприємств на основі інтеграції ESG-концепції в систему корпоративного управління та забезпечення сталого розвитку.

До найбільш вагомих результатів, які характеризують наукову новизну дисертації, належать положення, що мають різний ступінь наукової новизни.

Насамперед заслуговує на позитивну оцінку запропонована автором інтегрована модель оцінювання ESG-ефективності діяльності підприємств, яка побудована на принципі трикутної верифікації. Практична цінність моделі полягає у комплексному поєднанні інформації з публічних ESG-рейтингів, офіційної корпоративної звітності та результатів інтеграційного багатокритеріального аналізу, що забезпечує більш об'єктивне оцінювання впливу ESG-практик на результати діяльності підприємств.

До вагомих наукових результатів слід також віднести удосконалення теоретичних засад дослідження ESG-концепції шляхом систематизації сучасних наукових теорій, що дозволило комплексно обґрунтувати взаємозв'язок екологічної, соціальної та управлінської складових із довгостроковою стійкістю та економічною ефективністю підприємств. Науковий інтерес становить і запропоноване авторське трактування ESG як цілісної науково-практичної концепції, яка інтегрує систему стандартів, рейтингів та індикаторів для оцінювання нефінансових ризиків, формування довіри зацікавлених сторін і забезпечення сталого розвитку бізнесу.

Безперечною перевагою дисертації є удосконалення інституційно-функціонального механізму поєднання комплаєнс-контролю та ESG-управління, який розкриває логіку трансформації екологічних, соціальних та управлінських заходів у операційні, ринкові та фінансові результати діяльності підприємства та створення його довгострокової вартості.

Позитивної оцінки заслуговують положення, що набули подальшого розвитку. Зокрема, автором запропоновано напрями імплементації ESG-

принципів у процесі повоєнного відновлення України, систематизовано підхід до оцінювання соціальної складової ESG через аналіз ефектів корпоративного волонтерства, розвинено систему інтеграції ESG-компонентів з інструментами ощадливого виробництва, а також обґрунтовано комплекс стратегічних заходів внутрішньої корпоративної соціальної відповідальності, спрямованих на підвищення благополуччя працівників і зміцнення людського капіталу підприємства.

Загалом представлені в дисертації результати є логічно взаємопов'язаними, характеризуються достатнім рівнем наукової обґрунтованості, мають теоретичне і прикладне значення, а сформульовані автором положення, висновки та рекомендації свідчать про наявність наукової новизни та особистого внеску здобувача у розвиток теорії і практики інтеграції ESG-концепції в діяльність сучасних підприємств.

Практична значущість результатів дисертаційного дослідження. Практична цінність дисертаційної роботи підтверджується впровадженням окремих наукових розробок у діяльність підприємств реального сектору економіки. Зокрема, у діяльності ПрАТ «Дікергофф Цемент Україна» використано розроблену автором інтегровану модель оцінювання ESG-ефективності діяльності компаній, що підтверджено довідкою № 144 від 27.09.2024 р. Крім того, на підприємстві «Волинь-цемент» – філії ПрАТ «ВІПЦЕМ» впроваджено інституційно-функціональний механізм поєднання комплаєнс-контролю та ESG-управління, що засвідчено довідкою № 420-Д від 25.03.2026 р.

Запропоновані в дисертації науково-практичні рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані підприємствами різних галузей економіки для вдосконалення ESG-стратегій, підвищення ефективності корпоративного управління, розвитку корпоративної культури, впровадження принципів циркулярної економіки, комплаєнсу, корпоративного волонтерства та інших сучасних інструментів забезпечення сталого розвитку. Це підтверджує практичну цінність одержаних результатів,

їх актуальність та можливість широкого використання в практиці управління підприємствами в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлені в наукових публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, з яких 5 статей у фахових наукових виданнях України та 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Опубліковані наукові праці повною мірою відображають ключові положення, результати та висновки дисертації, а їх зміст відповідає тематиці дослідження та вимогам, встановленим до апробації результатів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Під час виконання дослідження автором опрацьовано 336 наукових джерел, серед яких праці українських і зарубіжних учених. Такий обсяг використаної літератури свідчить про ґрунтовне опрацювання наукових підходів до досліджуваної проблематики, належний рівень теоретичної підготовки автора та достатню обізнаність із сучасним станом наукових досліджень у сфері ESG-концепції та забезпечення ефективності діяльності підприємств.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. За результатами аналізу дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача можна констатувати, що дисертація відповідає вимогам, які встановлені до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертаційне дослідження виконане на належному теоретико-методологічному рівні, характеризується цілісністю наукової концепції, логічністю викладу матеріалу та завершеністю розв'язання поставленого наукового завдання. Структура роботи є послідовною та повністю відповідає змісту дослідження: дисертація містить анотацію, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Така побудова забезпечує логічний взаємозв'язок між теоретичними положеннями, результатами проведених досліджень та

сформульованими практичними рекомендаціями.

Зміст дисертації свідчить про належний рівень володіння здобувачем сучасним науковим інструментарієм, уміння критично аналізувати наукові підходи, працювати з різноманітними інформаційними джерелами та обґрунтовувати власні наукові положення. Виклад матеріалу є послідовним, аргументованим і витриманим у науковому стилі, а сформульовані висновки безпосередньо випливають із результатів проведеного дослідження та відповідають поставленим меті та завданням.

Оформлення дисертації відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» (у редакції наказу МОН України від 31.05.2019 № 759). Робота належним чином структурована, містить необхідний ілюстративний матеріал, таблиці, рисунки та додатки, що сприяють повноті сприйняття отриманих результатів дослідження.

При ознайомленні з дисертаційною роботою та опублікованими науковими працями здобувача не виявлено ознак порушення принципів академічної доброчесності. Використані у роботі наукові положення, ідеї та результати інших авторів мають належні посилання, а авторські наукові результати чітко виокремлено та аргументовано. Це дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження виконано самостійно, із дотриманням вимог академічної етики та чинного законодавства у сфері наукової діяльності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.
Водночас, дисертаційна робота містить дискусійні положення:

1. Дисертаційна робота акцентує увагу на дослідженні ефективності діяльності підприємств з позицій концепції ESG. Водночас у тексті дисертації, у тому числі під час формулювання окремих положень наукової новизни (С. 20), автор поряд із поняттям «підприємство» використовує терміни «компанія», «компанії» та «корпорація» (наприклад, «інтегрована модель оцінювання ESG-ефективності діяльності компаній», «діяльність

компаній», «характеристика діяльності міжнародних корпорацій» тощо). З огляду на предмет дослідження та необхідність забезпечення термінологічної єдності, доцільно було б більш послідовно використовувати понятійний апарат або чітко обґрунтувати взаємозамінність зазначених категорій у межах дослідження.

2. Автором у розділі 1 обґрунтовано еволюцію від CSR до ESG і визначено, що CSR за сучасних умов стає інституційно та функціонально обмеженою і поступається ESG. Заслуговує пояснення на захисті авторська позиція щодо того, у чому полягають відмінності цих концепцій і чому саме ESG наразі є ефективнішим інструментом.

3. У роботі (С. 80) автор зазначає, що «для подальшого аналізу пропонується застосувати метод кореляційного аналізу Пірсона, який дає змогу виявити напрям та інтенсивність взаємозв'язку між соціальними, екологічними та економічними індикаторами ефективності». На нашу думку, методично коректніше було б використовувати термін «кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта кореляції Пірсона», оскільки саме він є статистичним показником, який дозволяє оцінити силу та напрям лінійного взаємозв'язку між змінними. Крім того, потребує уточнення склад досліджуваних показників, адже економічні показники доцільніше розглядати як показники результативності діяльності підприємства, а не як складові ESG. Таке уточнення сприяло б підвищенню методичної чіткості та точності дослідження.

4. Варто уточнити та узгодити окремі положення, що стосуються кореляційного аналізу. Так, у підрозділі 1.3 (етап 2а інтегрованої моделі) автор зазначає проведення кореляційного аналізу взаємозв'язку екологічних і соціальних показників ESG з економічною ефективністю. Водночас у підрозділі 2.1 (рис. 2.4) досліджується взаємозв'язок екологічної ефективності (ЕЕ) з фінансовою ефективністю (ROA), а також соціальних показників ESG із фінансовою стійкістю компаній. На нашу думку, доцільно було б забезпечити узгодженість термінології та чіткіше визначити, які саме

показники результативності (економічна ефективність, фінансова ефективність чи фінансова стійкість) є об'єктом кореляційного аналізу. Це сприяло б більшій логічній послідовності та методичній чіткості дослідження.

5. У підрозділі 3.1 (рис. 3.1) автор пропонує систему взаємодії компонентів ESG та інструментів ощадливого виробництва, виокремлюючи «операційний», «соціально-організаційний» та «управлінський» канали. Водночас у першому та другому розділах дисертації дослідження побудовано відповідно до екологічної (Environmental), соціальної (Social) та управлінської (Governance) компонент ESG. На нашу думку, доцільно було б узгодити термінологію та логіку побудови моделі, чіткіше обґрунтувавши співвідношення запропонованих каналів із компонентами ESG або використати єдиний підхід до їх найменування впродовж усього дослідження.

Водночас дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони лише підтверджують актуальність, складність і багатогранність досліджуваної проблематики. Запропоновані автором теоретичні положення, методичні розробки та практичні рекомендації є науково обґрунтованими, мають практичну значущість і становлять вагомий внесок у розвиток науково-методичних засад інтеграції ESG-концепції в діяльність сучасних підприємств та підвищення їх довгострокової ефективності.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Баннікова Петра Олександровича «Ефективність діяльності підприємств з позицій концепції ESG», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, охоплює вкрай затребувану тематику. Сформульовані положення мають вагому наукову новизну та практичну значущість, а також відповідають правилам академічної доброчесності.

Структура та зміст дисертаційної роботи розкривають тему наукового дослідження та відповідають спеціальності 051 – «Економіка». Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», постанові Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Таким чином, автор Банніков Петро Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент –

доцент кафедри трудових ресурсів та підприємництва Національного університету водного господарства та природокористування,
доцент, кандидат економічних наук

О.О.

Олена ОЛІЙНИК

